

הרב יוסף מיכאל יוסקוביץ

יו"ר אגודת 'מטמוני ארץ'

כרונולוגיה במלכות שלמה

(נספחים: הוספה למאמר על כרונולוגיה במלכות דוד. והוספה לתגובה)

שלמה המלך מלך ארבעים שנה. בתחילתן היה ירא ה', בנה את בית המקדש, עבד את ה' ואף זכה לנבואה. בהמשך, אומר הכתוב כי "נָשְׂיוּ הַטּוֹ אֶת לִבָּבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים"¹, ועל כן החלו לקום שטנים למלכותו, ונגזר עליה שתחלק בימי בנו רחבעם². הכתוב אינו מספר לנו כמה זמן בימי חייו היתה תקופת הפריחה הרוחנית והגשמית, מתי חטא שלמה ומתי באו העונשים הנזכרים. במאמר זה אנסה להראות מהכתובים מתי היה זמן הירידה והדרדור הרוחניים ובעקבותיהם השקיעה הגשמית.

בת פרעה בעיר דוד

נקודה כרונולוגית ראשונה היא הפסוק:

וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פְּרֻעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּקַּח אֶת בַּת פְּרֻעָה וַיְבִיאָהּ אֶל עִיר דָּוִד עַד פְּלֹתוֹ לְבָנוֹת אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת בֵּית ה' וְאֶת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם סָבִיב: (מלכים א ג, א)

הנישואין לבת פרעה היו לפני בניין הבית, והיא ישבה בעיר דוד עד גמר בניין בית המקדש, בית שלמה, וחומות ירושלים. כמבואר בהמשך:

אִךְ בַּת פְּרֻעָה עָלְתָה מְעִיר דָּוִד אֶל בֵּיתָה אֲשֶׁר בָּנָה לָהּ אִזּוֹ בָּנָה אֶת הַמְּלֹא: (ט, כד)

בניית המילוא היתה יחד עם סגירת החומה כפי שמוכח מהכתוב "שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמְּלֹא סָגַר אֶת פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו"³ ובניית שני הבתים ארכה כעשרים שנה, ככתוב, "וַיִּבְנֶהוּ שִׁבְעַ שָׁנִים"⁴ (את המקדש), "וְאֶת בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה"⁵. ומפורש יותר: "וַיְהִי מְקַצָּה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּית הַמְּלֶךְ"⁶. לפיכך אנו יודעים כי בת פרעה היתה בעיר דוד כעשרים שנה.

¹ מלכים א יא, ד. | כל הציונים הסתמיים הם למלכים א.

² שם בכל הפרק.

³ יא, כז.

⁴ ו, לח.

⁵ ז, א.

⁶ ט, י.

מיסי שלמה

ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל ויהי המס שלשים אלף איש: וישלחם לבנונה עשרת אלפים בחדש חליפות חדש יהיו בלבנון שנים חדשים בביתו ואדנידם על המס: ויהי לשלמה שבעים אלף נשא סבל ושמנים אלף חצב בהר: לבד משרי הנצבים לשלמה אשר על המלאכה שלשת אלפים ושלש מאות הרדים בעם העטים במלאכה: (ה, כז-ל)

ההבדל בין שלושים אלף לבין שאר המאה וחמישים אלף הוא שהראשונים היו מישראל, ולפיכך עבדו בלבנון בעבודת אומנות של יפוי הארזים והכנתם לבניין הבית. ואילו את ה'עבודה השחורה' של סבלות וחציבת אבנים עשו עבדיו משאר העמים. וכפי שכתוב: "ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו ושריו ושלשיו ושרי רכבו ופרשיו:"⁷

החלוקה הזו יוצרת שאלה לא פשוטה. לאחר מות שלמה פנו בני ישראל בראשות ירבעם בן נבט לרחבעם, ואמרו לו:

אביה הקשה את עלנו ואתה עתה הקל מעבדת אביה הקשה ומעלו הכבד אשר נתן עלינו ונעבדך: (יב, ד)

הם לא פירטו מה היתה העבודה הקשה והעול הכבד, אך בהמשך מוזכר כי רחבעם שלח את אדורם אשר על המס, "ויגמו כל ישראל בו אבן"⁸. מס בתנ"ך משמעו עבודת אדם; "וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס"⁹, "והיה כל העם הנמצא בה יהיו לה למס ועבדו"¹⁰, ועוד¹¹. כך ראינו גם בפסוקים שהובאו לעיל על המס שהעלה שלמה מהעם. אם כך עולה כי גם המס עליו התלוננו בני ישראל בפני רחבעם היה לקיחת אנשים לעבודה בכפיה, ואילו בפסוק כאן נאמר "ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד".

לאחר הכתוב כי מבני ישראל לא נתן שלמה עבד ישנו הפסק פרשה, ולאחר מכן נאמר:

אלה שרי הנצבים אשר על המלאכה לשלמה חמשים וחמש מאות הרדים בעם העטים במלאכה: אך בת פרעה עלתה מעיר דוד אל ביתה אשר בנה לה אז בנה את המלוא: (ט, כג-כד)

בפסוקים אלה יש כמה קושיות. ראשית, כאן נאמר כי היו רק 550 רודים בעם, ואילו לעיל הוזכרו 3,300. שנית, יש להבין מדוע יש כאן הפסק פרשה. עוד קשה מדוע הוזכרה כאן עזיבת בת פרעה את עיר דוד, ומה באה לסייג המילה אך.

⁷ ט, כב.

⁸ יב, יח.

⁹ שמות א, יא.

¹⁰ דברים כ, יא.

¹¹ "ובחוריו למס יהיו", ישעיהו לא, ח.

אכזבת חירם ומרד ירבעם

מוקדם יותר בפרק ט ישנה פרשה חתומה הזוקת ביאור:

וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת בַּיִת ה' וְאֶת בַּיִת הַמִּלְכָּה: חִירָם מֶלֶךְ צֹר נָשָׂא אֶת שְׁלֹמֹה בְּעֵצֵי אַרְזִים וּבְעֵצֵי בְרוֹשִׁים וּבְזָהָב לְכָל הַפְּעוּ אֲזַיִתָּן הַמִּלְכָּה שְׁלֹמֹה לְחִירָם עֶשְׂרִים עִיר בְּאֶרֶץ הַגְּלִיל: וַיֵּצֵא חִירָם מִצֹּר לְרֵאוֹת אֶת הָעָרִים אֲשֶׁר נָתַן לוֹ שְׁלֹמֹה וְלֹא יָשְׂרוּ בְּעֵינָיו: וַיֹּאמֶר מֶה הָעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי אַחֵי וַיִּקְרָא לָהֶם אֶרֶץ כְּבוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ט, י-יג)

ויש להבין מה בא הכתוב לומר במעשה זה.

בסיפור שטני שלמה מסופר בין היתר:

וַיִּרְבְּעִם בֶּן נִבְט אֶפְרָתִי מִן הַצֹּרֶדָה וְשֵׁם אִמּוֹ צְרוּעָה אִשָּׁה אֶלְמָנָה עֶבֶד לְשְׁלֹמֹה וַיִּרְם יָד בַּמִּלְכָּה: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הָרִים יָד בַּמִּלְכָּה שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת הַמְּלוּאָה סָגַר אֶת פְּרִז עִיר דָּוִד אֲבִיו: וְהָאִישׁ יִרְבְּעִם גְּבוּר חֵיל וַיִּרְא שְׁלֹמֹה אֶת הַנְּעַר כִּי עָשָׂה מְלָאכָה הוּא וַיִּפְקֹד אֹתוֹ לְכָל סָבָל בַּיִת יוֹסֵף: (יא, כו-כח)

כתובים אלו צריכים ביאור, במה הרים ירבעם יד במלך, ומה הקשר לבניית המילוא?

לאחר שהומלך על ידי אחיה השילוני, ברח ירבעם למצרים:

וַיִּבְקֹשׁ שְׁלֹמֹה לְהַמִּית אֶת יִרְבְּעִם וַיִּקָּם יִרְבְּעִם וַיִּבְרַח מִצְרַיִם אֶל שֵׁשֶׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיְהִי בְּמִצְרַיִם עַד מוֹת שְׁלֹמֹה: (יא, מ)

קשה להניח שחותנו של שלמה, שהיה בן בריתו ואף נלחם בעבורו נגד הכנעני שבגזר¹², נתן מקלט מדיני למורד בו. יתירה מכך, כשביקש הדר האדומי, שמצא מקלט במצרים בימי דוד, לחזור לאדום במטרה למרוד בשלמה, ניסה פרעה להניאו מכך: "וַהֲדַד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וְכִי מֵת יוֹאָב שֶׁר הַצָּבָא וַיֹּאמֶר הַדָּד אֶל פְּרָעָה שְׁלַחְנִי וְאַלְךָ אֶל אֶרֶץ: וַיֹּאמֶר לוֹ פְּרָעָה כִּי מָה אַתָּה חָסֵר עִמִּי וְהִנֵּה מִבְּקֹשׁ לְלַכֵּת אֶל אֶרֶץ: וַיֹּאמֶר לֹא כִּי שְׁלַח תְּשַׁלְּחֵנִי:¹³"

מלבד זאת יש להעיר, כי בעוד אצל הדר מוזכר פרעה סתם, במעשה ירבעם מופיע לראשונה השם הפרטי שישק כשם המלך, כך שיתכן ומדובר במלך אחר.

¹² ט, טז.

¹³ יא, כא-כב.

זמן החטא והדרדור הגשמי

ניתן להניח ברמה גבוהה מאוד של הסתברות כי שלמה לא חטא לפחות בשבע שנות בניין בית המקדש. נראה לומר, כי תהליך "הטיית לבבו" שבודאי לא לקח יום אחד, החל בעת בניין ביתו. בסיום בניית בית המלך נאמר:

וַיְהִי כְּכֹלֹת שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בַּיִת ה' וְאֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת כָּל חֲשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת: וַיֵּרָא ה' אֶל שְׁלֹמֹה שְׁנִית כְּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן: וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תְּחִנָּתְךָ ... : וְאַתָּה אִם תֵּלֵךְ לִפְנֵי כְּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ ... : ... אִם טוֹב תִּשְׁבֹּן אֶתְּךָ וּבְנִיכֶם מֵאַחֲרַי ... : וְהִכְרַתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל ... : (ט, א-ז)

אם נשוה נבואה זו לנבואתו הראשונה של שלמה, נראה כי אז שיבחו ה' על שביקש חכמה והבטיחו כי יזכה לה ולשאר טובות, ורק בסוף הוסיף ה' ואמר

וְאִם תֵּלֵךְ בְּדַרְכֵי לְשֹׁמֵר חֻקֵי וּמִצְוֹתַי כְּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ וְהִאֲרַכְתִּי אֶת יָמֶיךָ: (ט, יד)

ללא תנאי כפול של הצד השלילי. ואילו כאן האריך בעיקר במה יקרה אם יסור מאת ה'. ומזה נראה כי בשלב זה היה כבר לבב שלמה חצוי, אך עדיין לא חטא בפועל.

מעט אחר כך, ככל הנראה, חטא בפועל. ואז הענישו ה' ב'שטנים', רזון בן אלידע הצליח במרידתו¹⁴, והדד עשה צרות קשות¹⁵. אחד העונשים היה מותו של חותנו וידידו פרעה מלך מצרים, ועלייתו לשלטון של פרעה שישק שביקש להילחם בו¹⁶, ולפיכך נתן מקלט מדיני למבוקש מספר אחד שלו.

כך עולה גם מהזיהוי המקובל במחקר, לפיו שושנק הראשון הוא שישק המקראי. שושנק מלך מעל עשרים שנה, ומסעו לארץ ישראל היה בשנותיו האחרונות ממש. עליית שישק על יהודה היתה בשנה החמישית לרחבעם בן שלמה¹⁷ כך שהזמן בו הוא עלה לשלטון תואם לזמן בו אנו דנים - קצת יותר מעשרים שנה למלכות שלמה.

יכולתו של שלמה לנקום בשישק היתה מוגבלת, אך בת פרעה איבדה את זוהרה, וגורשה מעיר דוד. זהו איפוא הזמן המדויק של התהליך. שלמה נתן אמנם נימוק דיפלומטי לשינוי מגוריה של בת פרעה:

וְאֶת בַּת פְּרָעָה הָעֵלְיָה שְׁלֹמֹה מְעִיר דָּוִד לְבַיִת אֲשֶׁר בָּנָה לָהּ כִּי אָמַר לֹא תִשָּׁב אִשָּׁה לִי בְּבַיִת דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כִּי קִדַּשׁ הָיָה אֲשֶׁר בָּנָה אֲלֵיהֶם אֲרוֹן ה': (דברי הימים ב, ת, יא)

¹⁴ יא, כה.

¹⁵ שם.

¹⁶ ואף שלא ההין להלחם בו עצמו, עשה זאת מספר שנים לאחר מות שלמה ופילוג הממלכה, כשתש כוחה.

¹⁷ יד, כה.

כאילו שאף אשה לא גרה בכל עיר דוד! כנזכר לעיל הרי שהכתוב מפרש שהיא גרה בעיר דוד עד שכילה לבנות את בית ה' ואת ביתו.

כחלק מעונשו של שלמה המלך ומלבד השטנים שקמו למלכותו, נגזר עליו שאפילו ידידו הטוב ביותר, חירם מלך צור, יכעס עליו. וכך קרה שחירם לא היה מרוצה מהערים שנתן לו שלמה¹⁸ (יש להשים לב לעובדה שהכתוב מפרש כי זה היה לאחר עשרים שנה שבנה את הכל! – אך מסתבר כי בפשטות הכונה, כי לאחר עשרים שנה בו סיפק חירם חומר וכו' לשלמה, הגיע זמן התשלום).

אחת התוצאות השליליות של המריבות והמרידות הללו היה אבדן 'העובדים הזרים'. לפיכך מצא שלמה את עצמו נצרך להטיל מס כבד על בני עמו שלו. אם היו לו מאה וחמישים אלף עבדים, היה עליו לקחת כעת מבני עמו מאה חמישים אלף איש לעבודות בניה ברחבי ממשלתו. הדבר הזה בעצם כתוב בפסוק כמעט במפורש:

וַיִּרְבְּעוּ בֶן נֶבֶט אֶפְרָתִי מִן הַצֶּרֶדָה וְשֵׁם אָמוֹ צְרוּעָה אִשָּׁה אֶלְמָנָה עֶבֶד לְשִׁלְמָה וַיְרֵם יָד בְּמִלְכָּהּ: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הָרִים יָד בְּמִלְכָּהּ שִׁלְמָה בָּנָה אֶת הַמְּלוּא סָגַר אֶת פְּרִיץ עִיר דָּוִד אָבִיו: וְהָאִישׁ יִרְבְּעִים גְּבוּר חֵיל וַיֵּרָא שִׁלְמָה אֶת הַנְּעַר כִּי עָשָׂה מְלָאכָה הוּא וַיִּפְקֵד אֹתוֹ לְכָל סָבֵל בֵּית יוֹסֵף: (יא, כו-כח)

בני יוסף היו אלה שבנו את המילוא במקום העבדים (ורגלים לומר, כי בני יהודה נותרו חופשיים מכל זה). דבר זה העלה את חמתו של ירבעם בן נבט, וזה הדבר שגרם לו להרים יד במלך.

מאוחר יותר עתיד ירבעם לטעון על אותם הדברים בפני רחבעם בן שלמה:

וַיִּשְׁלַחוּ וַיִּקְרְאוּ לוֹ וַיִּבְאוּ [וַיִּבְאוּ] יִרְבְּעִים וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּדְבְּרוּ אֵל רְחֲבֵעִים לֵאמֹר: אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עֲלֵנוּ וְאֶתְּהָ עֲתָה הִקְלָה מֵעֲבֹדֶת אָבִיךָ הִקְשָׁה וּמַעַלּוֹ הִכְבֵּד אֲשֶׁר נָתַן עָלֵינוּ וְנַעֲבֹדְךָ: (יב, ג-ד)

אך בשלב זה שלמה עדיין לא הרגיש בהתמרמרות הגדולה שבעם, וסבור היה כי בבני עמו שלו אין צורך בנוגשים רבים. בשל הצורך החיוני בכח אדם, מי לעבודה ומי למלחמה במרידות מסביב, הפחית שלמה את מספר הרודים לשישית, מ- 3,300 ל- 550.

פרשת וישלח חירם

לאחר הבאת תלונותיו של חירם ישנה פרשה אחת, שנראה כי באה לסכם את 'שנות השובע' במלכות שלמה. לחשיבות העניין נעתיק קודם את כל הפרשה:

¹⁸ ט, יג. היה מקום לומר שמטעם זה פירש הכתוב שהמעשה היה לאחר עשרים שנה שבנה שלמה את הכל – זמן החטא לפי חשבוננו. אך בפשטות, מסתבר כי המכוון בזה לומר שלאחר עשרים שנה שבהם סיפק חירם חומרים ועבדים לשלמה, הגיע זמן התשלום.

וַיִּשְׁלַח חִירָם לְמִלְךָ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כֶּכֶר זָהָב: וְזֶה דְבַר הַמָּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בַּיִת ה' וְאֶת בַּיְתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא וְאֶת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם וְאֶת חֶצֶר וְאֶת מַגְדוֹ וְאֶת גֹּזֵר: פְּרָעָה מִלְּךָ מִצִּירִים עָלָה וַיִּלְכֹּד אֶת גֹּזֵר וַיִּשְׁרָפָה בָּאֵשׁ וְאֶת הַפְּנִיעָנִי הֵיִשָּׁב בְּעִיר הָרֶג וַיִּתְּנָה שְׁלֹחִים לְבָתוֹ אִשָּׁת שְׁלֹמֹה: וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת גֹּזֵר וְאֶת בַּיִת חֶרֶן תַּחְתּוֹנָן: וְאֶת בַּעֲלַת וְאֶת תָּמָר [תַּדְמוּר] בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ: וְאֶת כָּל עַרְי הַמְּסַכְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְשְׁלֹמֹה וְאֶת עַרְי הָרֶכֶב וְאֶת עַרְי הַפְּרָשִׁים וְאֶת חֲשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חֲשַׁק לְבָנוֹת בִּירוּשָׁלַם וּבְלִבְנוֹן וּבְכָל אֶרֶץ מְמַשְׁלָתוֹ: כָּל הָעַם הַנּוֹתֵר מִן הָאֲמָרִי הַחֲתִי הַפְּרָזִי הַחֲזִי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: בְּנִיָּהֶם אֲשֶׁר נָתְרוּ אַחֲרֵיהֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַחֲרִימָם וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמָס עֶבֶד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד כִּי הֵם אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה וְעַבְדָּיו וְשָׂרָיו וְשְׁלֹשֵׁיו וְשָׂרֵי רֶכְבּוֹ וּפְרָשָׁיו: (ט, יד-כב)

כפי שהארכנו להוכיח, בשלב זה תמו ימי זוהרו של שלמה ומיד מתחילים ימי הירידה. פרשה זו אינה עוסקת בנקודת זמן זו שלאחר עשרים השנה, אלא בסיכום כל ימי המלוכה עד כה, ואלו הראיות לכך:

- א. מסופר כי חירם שלח לשלמה מאה עשרים ככר זהב. דבר המובן בזמן בו יחסיו עם שלמה היו טובים מאד, ולא לאחר שהתלונן כי שלמה נתן לו ערים שאיננו מעוניין בהם.
  - ב. מסופר על המס אותו העלה שלמה בשביל לבנות את בית המקדש ואת ביתו, מה שודאי לא היה כעת לאחר שסיים את בנייתם.
  - ג. מסופר כי פרעה כבש את גזר, ונתנה במתנה לבתו כ'שִׁלְחִים', דבר שוודאי היה עם נישואיה ולא עשרים שנה לאחר מכן.
  - ד. כפי שביארנו לעיל, הלשון "ומבני ישראל לא נתן שלמה עבד", שייכת רק לזמן ה'ראשון', ומיד לאחר מכן הדבר השתנה.
- אמנם, הכתוב עוסק גם בתחילת 'שנות הרעב', כי הכתוב עוסק גם בבניית המילוא וחומת ירושלים שכאמור היו בתחילת ימי המרידה.

* * *

נספחים:

הוספה למאמר על כרונולוגיה במלכות דוד

בגליון הרביעי של 'פשטות המתחדשים' פירסמתי מאמר העוסק בסדר הזמנים בספר שמואל, ובסופו עסקתי בפרקים האחרונים של הספר (כא-כד). הארכת להוכיח כי פרקים אלו - שעניינם הרעב בימי דוד, כמה ממלחמות דוד וגיבוריו עם הפלישתים, שירת דוד, מניית העם והמגפה שבעקבותיה - אירעו לא בסוף ימי דוד כפשטות הכתובים לפי מיקומם בספר בסוף ימי דוד, אלא דווקא בראשית ימי מלכותו. בזאת פירשתי את דברי הכתוב בפתחת מרד אבשלום "וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה"¹⁹, שהכוונה ארבעים שנה למלכות דוד. (הרעב היה שלוש שנים, ולולי זה לא ניתן לפרש כן, וראה במפרשים שנתקשו מאד בפירוש דברי הכתוב.)

נחזור בקצרה על הראיות שהבאתי אז: א. לשון הכתוב "וַיְהִי רָעַב בְּיָמֵי דָוִד", לאפוקי ימי שאול הסמוכים אליהם. ב. הרעב בא "אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים", ולא מסתבר כי העונש היה עשרות שנים לאחר החטא. ג. לעיל²⁰ נאמר כי דוד שאל מי נשאר מצאצאי שאול ולא נמצא כי אם מפיו, ואילו במעשה הרעב נמצאו כמה וכמה צאצאי שאול. ד. לאחר הרעב מסופר על כמה מלחמות עם פלישתים, אך בסוף ימי דוד הפלישתים לא היו דומיננטיים. ה. הפלישתים ביקשו להרוג את דוד באחת מאותן מלחמות, ולכן נשבעו עבדי דוד שלא יצא עוד למלחמה ולא יכבה נר ישראל, ואכן במלחמות בעמון וכו' היו יואב ואבישי בראש הצבא ולא דוד. ו. שירת דוד (בפרק כב) היא על הצלתו משאול ומאויביו, ומסתבר שנאמרה סמוך לזמן ההצלה ולא בסוף ימיו. ז. סביר כי ספירת העם נעשתה בראשית ימיו, כשחפץ לדעת את מספרם לצורך הצבא וארגון העם, ולא בסוף ימיו. ח. הנביא הדובר בעת המגפה שבעקבות מניית העם הוא גד החוזה, שלא נזכר עוד מאז ימי שאול בעת בריחת דוד ממנו. ואילו בשאר המעשים שבימי דוד מופיע נתן הנביא. כך שנראה כי גד שימש נביא עד ראשית ימי דוד ואז נפטר, ונתן היה אחריו. והבאתי שם, כי מצאתי לכך סיוע מפסקא תמוהה לכאורה בפרקי דרבי אליעזר (פרק יז), בה נאמר כי הרעב היה שלש שנים לאחר מות שאול.

בלימודי כעת בספר שמואל נתחדשו לי ראיות נוספות, והואלתי לצרפם כאן:

א. בעת בריחת דוד מפני אבשלום מסופר כי שמעי בן גרא מבית שאול יצא לקראתו וחירפו וגידפו: "וְכֹה אָמַר שְׁמַעִי בְּקָלְלוֹ יָצָא אִישׁ הַדָּמִים וְאִישׁ הַבְּלִיעַל: הַשִּׁיב עָלֶיךָ ה' פֶּל דָּמֵי בֵּית שָׁאוּל אֲשֶׁר מְלַכְתָּ [תַּחְתָּיו] ..."²¹ לפי המקובל תמוה מה רצה שמעי, הרי בשלב זה לא הרג דוד

¹⁹ שמואל ב טו, ז.

²⁰ שמואל ב פרק ט.

²¹ שמואל ב טז, ז-ח.

אף אחד מבני שאול. אבל לדברינו הריגת שבעת נכדיו של שאול קדמה למרד אבשלום, ולפיכך מובן כעסו של שמעי בן גרא, שלא האמין לדברי דוד כי עשה כן על פי ה'.

ב. כששב דוד לירושלים לאחר שניצח את מרד אבשלום, אמר לו מפיבושת: "כי לא הָיָה כָּל בַּיִת אָבִי כִּי אִם אַנְשֵׁי מוֹת לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ וְתִשֶׁת אֶת עֲבֹדָה בְּאֶכְלֵי שֶׁלְחָנָה וּמֵה יֵשׁ לִי עוֹד צְדָקָה וְלִזְעַק עוֹד אֶל הַמֶּלֶךְ:²²". המפרשים נלאו בפירוש דבריו, ולדברינו מובן, כי היה זה לאחר הריגת שבעת בני שאול, כשדוד חמל על מפיבושת כמפורש בכתוב²³.

ג. מהעובדה שלא נמצאו צאצאים לאף אחד מבני שאול נראה כי היה זה בראשית מלכות דוד, כי לא מסתבר שלאחר עשרות שנים יישארו כל בני שאול רווקים. ולא יתכן לומר כי היו להם ילדים ולא נזכרו, כי הכתוב אומר שדוד חס על מפיבושת – שהיה נכד, ואם לא הרג את שאר הנכדים, היה על הכתוב להזכיר זאת.

* * *

בגליון החמישי של 'פשטות המתחדשים' העיר הרב אליהו הופמן על דבריי מספר הערות (וראה שם בתגובתי לדבריו). בין שאר טענותיו העיר הרב הופמן על מה שהוכחתי כי גד החוזה חי בראשית ימי דוד, וזה לשונו: ולענין גד החוזה, הנה בסיום ימי דוד הוא נזכר דווקא לאחר נתן הנביא: "וְדַבְּרֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרֹנִים הֵנָּם פְּתוּבִים עַל דְּבָרֵי שְׁמוּאֵל הָרִאֶה וְעַל דְּבָרֵי נָתָן הַנְּבִיא וְעַל דְּבָרֵי גֹד הַחוּזָה:²⁴", ואם כדברי הכותב שגד נפטר בתחילת ימי דוד, ונתן היה נביא אחריו, הסדר היה צריך להיות הפוך (וראה שם בתגובתי לדבריו).

כעת מצאתי כי במקום אחר בדברי הימים²⁵ מוזכרים גד ונתן דווקא כסדר שהבאתי: "בְּמִצְוֹת דָּוִד וְגַד חוּזָה הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנְּבִיא".

²² שמואל ב יט, כט.

²³ שם כא, ז.

²⁴ דברי הימים א כט, כט.

²⁵ דברי הימים ב כט, ה.

הערות והארות